

**Гаврилюк Н. А.**

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

## ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ НА ПРИКЛАДІ СТАТТІ З БОДІБІЛДИНГУ

*Стаття присвячена аналізу особливостей перекладу англomовного спортивного дискурсу (на прикладі статті з бодібілдінгу) українською мовою. Описано загальні і конкретні комунікативно-прагматичні особливості статей спортивного дискурсу: ментальна основа, пресупозиція, неізоляваність у загальному дискурсному просторі, лінійність, авторська модальність. Вказані способи передачі цих характеристик у процесі перекладу англomовної спортивної статті. Зроблено висновок про те, що для успішного збереження індивідуального стилю автора в текстах перекладу перекладачеві необхідно враховувати відмінності в культурних і мовних картинах світу продуцента і реципієнта тексту. Всі лексичні одиниці мови можна поділити на різні тематичні категорії, будь-то «економіка», «політика», «медичина» та ін. Кожна з таких груп має якісь особливості, які можуть викликати труднощі в роботі перекладача. «Спорт» також підпадає під цей опис. Як і будь-яка інша сфера людської діяльності, спорт має особливу і досить велику термінологію, бо кожен вид спорту має власні специфічні терміни. З огляду на те, що такі види спорту, як, наприклад, баскетбол, гольф або футбол, зародилися в англomовних країнах, багато понять просто були запозичені з англійської в українську мову у міру того, як вони набирали популярності у світі.*

*Об'єктом дослідження цієї статті є спортивна термінологія, предметом виступають особливості її перекладу. Актуальність теми зумовлена тим, що активний розвиток спортивної термінології та постійна її взаємодія з іншими сферами людського життя ведуть до того, що спортивні терміни не завжди фіксуються словниками або не мають чітких визначень.*

*Переклад спортивної термінології є кропітким процесом, тому що сучасна термінологія цієї сфери є досить неоднорідним пластом лексики, де поряд із термінами, спеціально створеними для позначення певного поняття, існують і широко використовуються одиниці, утворені на базі загальноживаних слів. Дослідження спортивної термінології в перекладацькому аспекті викликано необхідністю встановлення закономірностей і виведення алгоритмів міжмовних трансформацій. Перспективою подальшого дослідження є детальна розробка принципів перекладу спортивних термінів і опис способів їх перекладу.*

**Ключова слова:** англomовний спортивний дискурс, термін, переклад, комунікативно-прагматичні особливості, бодібілдінг, перекладацькі трансформації.

**Постановка проблеми.** Актуальність дослідження зумовлена насамперед незначною розробленістю практичних принципів перекладу англomовних термінів і граматичних одиниць спортивного дискурсу на матеріалі статей із бодібілдінгу, в яких представлено їх різноманітні типи й конструкції. Дослідження особливостей перекладу спортивної термінології має не тільки теоретичне, а й практичне значення у зв'язку з тим, що в Україні дедалі частіше проводяться великі міжнародні змагання, дедалі більша кількість людей виявляє свою зацікавленість бодібілдінгом, а також здоровим способом життя. Відповідно, виникає потреба в адекватному перекладі – як усному (переклад репортажів, інтерв'ю, спортивних коментаторів), так і письмо-

вому (переклад спортивної документації, спортивних статей, блогів).

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Особливостям перекладу термінології присвячена велика кількість робіт. Співвідношенню перекладу та лінгвістики останнім часом приділяється колосальна увага. Роботи, що стосуються цієї проблематики, настільки численні й різноманітні, що можна окреслити загальну типологію досліджень, присвячених діаді «переклад – лінгвістика». Вирізняють дві групи праць:

1) роботи, в яких положення мовознавства використовуються для обґрунтування теорії і практики перекладу (Л. С. Бархударов, В. Н. Комісаров, Я. І. Рецкер, О. Б. Федоров, О. Д. Швейцер та ін.);

2) дослідження порівняльного характеру, в яких, власне кажучи, переклади використовуються для лінгвістичних досліджень [2; 13].

**Постановка завдання.** Мета статті – зіставити англійські граматичні і лексичні одиниці спортивного дискурсу та їхні відповідники в українськомовному перекладі з метою забезпечення прагматично еквівалентного перекладу та інформаційної функції адекватності в перекладному тексті. Це значно допоможе в практиці перекладу, бо відмова від еквівалентності, від правильності оригіналу веде до зменшення значення ідентичності між текстами. Реалізація поставленої мети передбачає виконання низки завдань: зіставити оригінальний варіант англійської статті з боді-білдингу з її перекладом українською мовою; виявити основні типи перекладацьких трансформацій англійських термінів і лексичних одиниць у процесі перекладу українською мовою; встановити трансформаційні можливості англійських лексичних і граматичних одиниць спортивного дискурсу під час перекладу.

**Виклад основного матеріалу.** Спорт відіграє важливу роль у житті сучасного суспільства. Спорт зближує народи, об'єднує спортсменів, тренерів, вболівальників, організаторів змагань із різних країн. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба в забезпеченні якісної комунікації між спортсменами, тренерами, журналістами, фанатами – представниками різних країн та різних культур. Такі завдання зазвичай ставляться перед перекладачами.

Очевидно, що перекладач спортивних текстів має розуміти особливості спортивного дискурсу як англійської, так і української мови. На зміст спортивного дискурсу впливають всі фактори, що присутні у свідомості продуцента та реципієнта тексту, що важливі для породження та сприйняття мовлення, включаючи фоніві та професійні знання учасників комунікації [6, с. 102]. Міжнародний Олімпійський рух має дві офіційні мови, і вже це створює певні складнощі. Французька мова є офіційною мовою Міжнародного олімпійського комітету не тільки в ознаменування заслуг П'єра де Кубертена, але ще й тому, що до Другої світової війни саме французька відіграла роль основної мови міжнародного спілкування. Англійська (друга офіційна мова МОК) остаточно замінила французьку в цій ролі лише в повоєнний час.

Однак спортивним перекладачам доводиться мати справу не лише з цими мовами. На будь-якому великому змаганні рівня чемпіонату Європи або світу, а тим більше на Олімпіаді пере-

кладачам доводиться здійснювати переклад з італійської, сербської, угорської, іспанської, румунської, турецької, польської, чеської, китайської, японської, корейської, грецької, арабської, хінді, фінської, данської, норвезької, шведської, французької португальської, словацької, нідерландської і ще кількох десятків мов.

При цьому у спортивних перекладачів виникають специфічні проблеми, з якими не стикається жоден інший перекладач. Справа в тому, що спортивний перекладач має орієнтуватися не тільки в базовій лексиці, а й у спортивній термінології. Однак навіть цього недостатньо, бо, крім загальноживаної термінології, існує ще й спортивний сленг – свій у кожному виді спорту. Так, перекладач, який працює з новинами про важку атлетику, має знати, що спортсмен, який не зумів у трьох підходах підняти стартову вагу, отримує «баранку, бублик», хоча навіть у найбільших двомовних словників таке значення слова «бублик» не вказано.

Ще одна велика проблема спортивного перекладу – правильна транслітерація і транскрипція іноземних імен та термінів, які залишаються без перекладу. Для того, щоб правильно перекласти назву оцінки в дзюдо, яка в міжнародному стандарті іменується «Waza-Ari», необов'язково добре знати японську та англійську мови, але неодмінно треба знати українську термінологію дзюдо, де ця оцінка фігурує як «вазарі» з наголосом на другому складі.

З іноземними іменами ситуація приблизно така ж. Екзотичні імена близько до оригіналу вимовити важко, і в цьому випадку слід вдаватися до стандартних систем практичної транскрипції. Наприклад, для транскрипції китайських імен в українській мові використовується система Палладія, яка передає звучання китайських слів досить близько до оригіналу.

Є у спортивного перекладу інші особливості і складності, які роблять усний та письмовий переклад під час міжнародних спортивних змагань досить важким завданням, з якою можуть успішно впоратися тільки фахівці з бюро перекладів найвищого класу, які не тільки відмінно володіють іноземними мовами, але ще і добре знають і люблять як спорт взагалі, так і окремі види спорту.

Спортивні терміни виходять далеко за рамки понять, що належать тільки до цієї галузі наукових і прикладних знань. Вони займають дедалі більше місця в системі сучасних знань про людину і пов'язані з поняттям «здоровий спосіб життя». Спортивні передачі і блоги – значна частина телевізійних і радіопередач, газетної, журнальної інформації і т. д.

Серед комунікативно-прагматичних особливостей спортивного дискурсу виявляються як універсальні характеристики, актуальні для будь-якого жанру спортивного дискурсу, так і конкретні, сфера прояву яких обмежується тим чи іншим жанром (в даному випадку тим чи іншим видом спорту). Кожна комунікативно-прагматична характеристика зумовлює ті чи інші мовні особливості. Отже, розгляд комплексу комунікативно-прагматичних особливостей дозволяє знайти пояснення більшості характерних рис текстів одного виду.

Текст статті з бодібілдингу, взятої за приклад для аналізу, володіє прагматичним потенціалом, тобто здатністю виробляти емоційний, комунікативний ефект, викликати прагматичні відносини до інформації, що повідомляється, справляти прагматичний вплив на реципієнта. Здійснення прагматичного впливу на одержувача інформації є однією з найважливіших частин будь-якої комунікації, в тому числі і міжмовної.

Визначивши характер і особливості дискурсу, виявимо способи його перекладу. Під час перекладу ми використовували прийоми перекладацьких трансформацій. Вичерпні дефініції перекладацьких трансформацій пропонують видатні науковці-лінгвісти В. Комісаров та Л. Бархударов. Так, за В. Комісаровим, трансформації – це перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу у визначеному сенсі. Тобто перекладацькі трансформації – це способи перекладу, що можуть бути використані під час перекладу різних джерел, коли словникова відповідність структури відсутня або не може бути використана за умовами контексту [4, с. 43].

Л. Бархударов визначає трансформації як певні відношення між двома мовними або мовленнєвими одиницями, з яких одна є вихідною, а інша створюється на основі першої. Власне перекладацькі трансформації – це якісно різноманітні міжмовні перетворення, які здійснюються для досягнення перекладацької адекватності всупереч відмінностям у формальних та семантичних системах двох мов [1, с. 37].

У цій статті ми спираємося саме на визначення В. Комісарова, оскільки, на нашу думку, воно найбільш точно відображає сутність поняття. Загалом, виходячи з вищезазначеного визначення, можна стверджувати, що ПТ – це міжмовні перетворення, перебудова елементів вихідного тексту та операції перефразування з метою досягнення перекладацького еквіваленту. Нині відсутня єдина

класифікація ПТ, оскільки кожен дослідник, маючи на увазі одні й ті самі ПТ, ділить їх на види відповідно до свого власного бачення.

Так, видатний лінгвіст В. Комісаров виокремлює види трансформацій [4, с. 55]. 1. Лексичні, які містять транскрибування та транслітерацію, калькування, лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція). 2. Граматичні, серед яких науковець розрізняє синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), граматичні заміни (заміни форм слова, частин мови, членів речення), членування і об'єднання речень. 3. Комплексні, або лексико-граматичні, до яких належать експлікація (описовий переклад), антонімічний переклад та компенсація. Також окремо він визначає технічні прийоми перекладу: додавання, переміщення та опущення.

При перекладі англійської статті з бодібілдингу “10 Ways To Stay Lean Year-Round” [7] ми використовували такі перекладацькі трансформації: дослівний переклад, калькування, граматична заміна, описовий переклад. Із вищезазначеної статті для аналізу було відібрано 27 англійських лексичних одиниць.

На наступному етапі проведемо аналіз лексичних одиниць із вибірки нашої розвідки. За допомогою перекладацької трансформації дослівного перекладу було перекладено 48,15% лексичних одиниць із нашої вибірки, наприклад:

bodybuilding – бодібілдинг;  
fitness – фітнес;  
healthy substitutions – здорові замітники;  
protein – білок;  
abs – прес;  
carbohydrates – вуглеводи;  
workout – тренування;  
creatine – креатин;  
caffeine – кофеїн;  
fight fatigue – боротьба з втомою;  
body fat – підшкірний жир;  
metabolism – обмін речовин;  
hypertrophy – гіпертрофія.

Калькування, що представляє собою передачу безеквівалентної лексики за допомогою заміни її зіставних частин, використано під час перекладу 11,11% англійських лексичних одиниць спортивного дискурсу, наприклад:

super-tipped shape – пікова форма;  
lifestyle – спосіб життя;  
isolation exercises – ізоляційні вправи.

Описовий переклад за своєю сутністю визначає розкриття значення слова мовою оригіналу за допомогою визначення на мові перекладу.

Такий прийом перекладацької трансформації використовувався в 14,81% випадків, коли з будь-яких причин не було можливості використати інші способи перекладу. Так:

cheat-meal – прийом їжі, коли людина відходить від дієти і дозволяє собі споживати висококалорійну або «нездорову» їжу;

HIIT – високоінтенсивний тренінг;

periods of food deprivation – період, коли людина чітко слідує за калорійністю і якістю спожитої їжі;

cheat-weekend – період надмірного споживання шкідливої їжі у вікенд.

Граматична заміна – граматична трансформація, під час якої граматична одиниця в оригіналі змінюється на одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням. Заміні може підлягати граматична одиниця вихідної мови будь-якого рівня: словоформа, частина мови, член речення, речення окремого типу. Граматичну заміну було використано під час перекладу 18, 52% лексичних одиниць з даної вибірки. Так:

body weight yo-yo – вагові гойдалки;

offseason condition – форма в міжсезоння;

muscle definition – м'язова сепарація;

eating plan – план харчування;

calorie reduction – зниження калорійності.

Як видно з результатів аналізу, під час перекладу англомовних лексичних одиниць вибірки цієї статті з бодібілдингу вживався прийом дослівного перекладу. Більш того, цей прийом значно переважає над іншими, становлячи майже половину випадків. Це можна пояснити тим, що англомовні слова спортивного дискурсу, особ-

ливо сфери бодібілдингу, щільно ввійшли в лексику української мови у вигляді запозичень, слів іншомовного походження, але значення цих слів вже не є для українців незнайомим, адже всі, а особливо спортсмени, давно звикли до слів креатин, протеїн, кофеїн, хоча всі вони – запозичені з англійської мови. Деякі лексичні одиниці було перекладено за допомогою описового перекладу. Таким чином, можна зробити припущення, що у сфері бодібілдингу нині нема сталої термінології з певних тем в українській мові, з чого слідує висновок, що потрібні подальші дослідження цього типу дискурсу, що охоплюють більшу кількість джерел і лексичних одиниць.

**Висновки і пропозиції.** Переклад спортивної термінології є трудомістким процесом, тому що сучасна термінологія цієї сфери – досить неоднорідний пласт лексики, де поряд із термінами, спеціально створеними для позначення певного поняття, існують і широко використовуються одиниці, утворені на базі загальноживаних слів. Дослідження спортивної термінології в перекладацькому аспекті викликано необхідністю встановлення закономірностей і виведення алгоритмів міжмовних трансформацій. Перспективою подальшого дослідження є детальна розробка принципів перекладу спортивних термінів і опис способів їх перекладу.

Підбиваючи підсумки аналізу цієї розвідки, можемо ще раз наголосити на нагальних потребах розвитку і вдосконалення фахової мови, особливо у сфері бодібілдингу в словниках різних типів та тематики, тому що, як було видно з результатів аналізу, деякі лексичні одиниці все ще було перекладено за допомогою описового перекладу.

#### Список літератури:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва : Международные отношения, 1975. 240 с.
2. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад : навч. посібник для студентів філологічного напряму підготовки. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
3. Гузикова М. О. Основы теории межкультурной коммуникации : учеб. пособие. Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 2015. 124 с.
4. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва : ЭТС, 2001. 424 с.
5. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2001. 448 с.
6. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : навч. посібник. Вінниця : Нова книга, 2011. 136 с.
7. 10 Ways To Stay Lean Year-Round. URL: <https://www.bodybuilding.com/fun/10-ways-to-stay-lean-year-round>

#### Havryliuk N. A. FEATURES OF TRANSLATION OF ENGLISH SPORTS DISCOURSE ON THE EXAMPLE OF A BODYBUILDING ARTICLE

*The article is devoted to the analysis of the peculiarities of the translation of English sports discourse (on the example of a bodybuilding article) into Ukrainian. General and specific communicative-pragmatic features of the articles of sports discourse are described: mental basis, presupposition, non-isolation in the general discourse space, linearity, authorial modality. The ways of transfer of these characteristics at translation*

of the English sports article are specified. It is concluded that in order to successfully preserve the individual style of the author in the translated texts, the translator must take into account the differences in the cultural and linguistic pictures of the world of the producer and recipient of the text. All lexical units of language can be divided into different thematic categories, whether "economics", "politics", "medicine" and others. Each of these groups has some features that can cause difficulties in the work of the translator. "Sport" also falls under this description. Like any other field of human activity, sport has a special and fairly large terminology, as each sport has its own specific terms. Due to the fact that sports such as basketball, golf or football originated in English-speaking countries, many concepts were simply borrowed from English into Ukrainian, as they gained popularity in the world.

On the subject of progress in the statistics of sports terminology, the subject will be the special features of the shift. The relevance of those is informed by the fact that the active development of sports terminology and the post-process of interaction with the other spheres of human life is known until sports terms are not expected to be fixed with vocabulary or not obscure clear squeals.

The shift of sports terminology is a painstaking process, that is why the terminology of this sphere is very important to reach a heterogeneous layer of vocabulary, in order of the terms, specially designed for a meaningful singing composer, to understand and widely use the same basic principles. Advancement of sports terminology in the recalibration aspect of viclikano requires the establishment of regularities and the development of algorithms for interim transformations. With the prospect of forgiveness detailed distribution of principles in the transfer of sports terms and a description of the methods of transferring.

**Key words:** English sports discourse, term, translation, communicative and pragmatic features, bodybuilding, translation transformations.